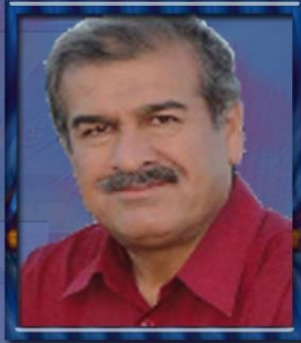

KURDISTAN

پانۆرامای به کارهینانی چه کی کیمیایی له کوردستان

ناماده کردنی: دکتۆر ناجح گوێپی

پانۆرامای به کارهینانی چهکی کیمیایی له کوردستان

ناماده کردنی: دکتۆر ناجح گوڵپی

پاش هه لگیڕسانی شه‌ری ئی‌راق - ئی‌ران ۲۱ - ۹ - ۱۹۸۱ که ماوه‌ی هه‌شت ساڵ به‌رده‌وامی بوو له ۸ - ۸ - ۱۹۸۸ کۆتایی هات، به‌هۆی لایه‌نگری زۆربه‌ی ولاتیانی زل هیز له عی‌راق دژ به‌ئی‌ران، ئه‌ویش به‌مه‌به‌ستی به‌ربه‌ست دانان له‌گه‌شه‌ندنی ده‌وله‌تی ئیسلامی و هه‌ناردنه‌کردنی فکری ئیسلامی بو‌ ده‌روه‌ی سنوره‌که‌ی، له‌م روانگه‌یه‌وه‌ زل هیزه‌کان به‌هه‌موو شێوه‌یه‌ک پش‌تیوانی ته‌واویان بو‌ عراق جا‌ردا بوو، هاوکات زۆربه‌ی ولاتیانی عه‌ره‌بیش پش‌تیوانی عی‌راق بون بێ‌جگه له (سوریا و لیبیا) که هاوکاری ئی‌ران بوون، به‌هۆی به‌رگه‌گرتنی وولاتی ئی‌ران دژ به‌هه‌موویان، بی‌ریان له به‌کاره‌ینانی چه‌کی کۆکوژ کرده‌وه‌ ئه‌ویش چه‌کی کیمیایی بوو، سه‌رباری ئه‌وه‌ عی‌راق له‌ ریزی ئه‌و ۱۲۰ ولاته‌ بوو واژۆی په‌یمان نامه‌ی جینیقی ساڵی ۱۹۲۵ کردبوو که باس له‌قه‌ده‌غه‌کردنی به‌کاره‌ینانی چه‌کی کیمیایی ده‌کات، پاش ئه‌وه‌ی عی‌راق چه‌کی کیمیایی و ماده‌کانی به‌ره‌م هینانی ده‌س که‌وت، گۆپی سه‌وزی بو‌ هه‌لکرا بو‌ به‌کاره‌ینان که به‌پێی یاسا نیو دوله‌تیه‌کان نابیت چه‌کی کۆکوژ به‌کار بیت له‌جنگدا، له‌به‌ره‌کانی جه‌نگی نیوان سه‌ربازانی عی‌راق و ئی‌ران به‌چری به‌کاریان هینا، ته‌نانه‌ت سه‌ربازی عی‌راقیش به‌رده‌که‌وتن، ئی‌رده‌ا نامانه‌وی باس له به‌کاره‌ینانی چه‌کی کیمیایی بکه‌ین دژ به‌ سوپای ئی‌ران به‌ئکو دینه‌ سه‌ر ته‌وه‌ره‌که‌ی خۆمان ئه‌ویش به‌کاره‌ینانی چه‌کی کیمیاییه‌ دژی گه‌لی کورد.

زۆربه‌مان لامان ناشکرایه که رژی‌می به‌عس بی‌ری شۆقینیه‌ت به‌سه‌ری دا زال بوو، ده‌ی ویست کورد له‌ بوته‌ی عه‌ره‌بدا بتوینیته‌وه‌ و نه‌ی هیلن، بو‌ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش چه‌نده‌ها ریگای گرته‌ به‌ر، راگواستن، به‌زۆر به‌به‌عسی کردن، ته‌عریب کردنی

پانۆرامای به کارهینانی چهکی کیمیایی له کوردستان

ناوچه کوردیهکان، کۆتا ههنگاوی به کارهینانی چهکی کۆکوژی کیمیایی بوو، تازۆرتین ژماره ی کورد له ناو بیات به تایبتهت نهیارهکانی، له م روانگهوه رژیم هه رکهس له ژێردهسهلاتی نهودا نهبوایه به قورستین شیوه ئیی دهدا به ئاگر و ناسن و چهکی کیمیایی، بریاری تایبتهتی دهر کرد بۆشۆینه ئازاد کراوهکان که به ناوچهی قهدهغهکراو (مناطق محرمه) ناو زهدی کردن، ههر بۆیه له سه رهتای سالی ۱۹۸۷وه زۆر درندانه کهوته بۆردومانی کیمیایی ناوچه ئازاد کراوهکانی ژێر دهسهلاتی پیشمه رگه دهستی نه ده پاراست له مرۆف و ئاژهل و بانندهش .

به پیی نهو به نگه نامانهی که دهست کهوتوون رژیم له تشرینی دوهمی سالی ۱۹۸۳ دا چهکی کیمیایی وهدهس خستوه، به لام به هۆکاری نه زانراو به کاری نه هیناوه له به رهکانی جهنگدا، دهرکهوتوه یهک جار له به رهی جهنگی باکور دژ به ئیران به کاری هیناوه له ناوچهی حاجی ئۆمه ران پیشتر له سانهکانی ۱۹۳۷ - ۱۹۳۸ دهولهتی تورک دژی کورد له شۆرشی ده رسیم دا چهکی کیمیایی به کار هیناوه وهک له سانه نامهی دهولهتی عوسمانیدا هاتوه.

رژیم هه موو جو رهکانی چهکی کیمیایی دژ به گه لی کورد به کارهینا، له رینگای فرۆکه ی جهنگی و موشهک و بۆمبی گه وه، تۆپی دورهاوێژ، راجیمه، تیبینی ده کری زۆریه ی هیرشه کیمیایهکان به شه و ده یکرد، تا خه لک نه ی بینێ زۆرتین کوشتار بدات.

مه به ست له دروست کردن یان ناماده کردنی نه م بابه ته به شیوازی رۆژمیر نه وه یه تا کو تاوانهکانی به کارهینانی چهکی کیمیایی به شیوازیکی ئاسان تۆمارو به دوکیومینت بکری، و نه ته وه ی کورد و نه وه ی نوی ئیی ئاگادار بیت، وهک سه رچاوه یهک سو دی لی وه ربگی ری له کاتی پینوستدا.

له م پانۆرامایه دا ده مانه وی به تیرو ته سه لی رۆژی بۆمبارانی کیمیایی ناوچه و شۆینهکان و ژماره ی قوربانیهکان به پێ توانا دیاری بکهین:

۱- له رۆژی ۱۵ - ۴ - ۱۹۸۷ دا؛ پارێزگای سلیمانی گوندهکانی (هه له دن، چالاوه، کانی توو، سه رگه ئو، به رگه ئو، ناوه ژێ، سیروان، نو لچکه، چنارنی، شاخی گۆجا ر)، ژماره ی قوربانیا ن برینداربو نی ده یان که سی مه ده نی و پیشمه رگه بوه. شایانی با سه نه م بۆردومانانه له کاتی نه نجامی هیرشیک گه وه ی پیشمه رگهکانی یه کیتی نیشتمانی بوو بو سه ر ناوچه که به ناوی داستانی رزگاری، سه ره رای ئازاد کردنی جه ندين گوندو ناوچه و به سه دان ره بایه و سه ربازگه ی رژیم، به لام داستانه که به پێ نهو نه خشه یه ی که بوی دانرابوو نه گه یشته نه نجام. چونکه رژیم چهکی کیمیایی به کار هینا دژی پیشمه رگه و ها ولاتیان. بۆمبارانی کیمیایی رۆژانی دوایش به رده وای هه بوه زیاتر له ۳۰ ها ولاتی به رکه وتن، له

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

نه خوشخانهی شۆرش له بهر گه ئو خهوینراون و چارهسهر کران.

دهتوانین بپین ئه مه یه کهم هیرشی کیمیایی بو بۆسهر ناوچه ئازاد کراوهکان و پیشمه رگه، داستانی پزگاری له شهوی ۱۲ له سههر ۱۳ - ۴ - ۱۹۸۷ دهستی پیکرد و ماوهی سێ ههفته بهردهوام بوو، زیاتر له ۱۰۵ پیشمه رگه گیانیان به خشی به کوردستان، بهلام نهزانراوه ئایا چهندیان به چهکی کیمیایی شههید بوون. ئهوهی تیبینی دهکرێ پزیم چهکی کیمیایی زۆتر دژی گوندهکان به کار هیناوه تاکو ژمارهیهکی زیاتر خه ئکی بی دیفاع شههید بکات.

۱- له رۆژی ۱۶ - ۴ - ۱۹۸۷ دا؛ پاریزگای ههولێر گوندهکانی (باليسان، شیخ وهسانان، کانی بهرد، زنجیره چپای دهرشیر، زینی به لالو کاوه، ناوچهی ساو سیوکان) بۆمباران کران به ۱۲ فرۆکه ی جهنگی چهکی کیمیاییان وهشان. دیاره ئه شوینانه ناوچهی ئازادکراو بوون وله ژێر دهسهلاتی هیزی پیشمه رگه دا بون باره گای مه ئبهندی سێ ی (ینکا) ی لی بوو، له نهنجامی کیمیاباراندا تا ئیستا زیاتر له ۲۸۰ هاولاتی شههید بوون، سه رهتا ژماره ی شههیدان که متر بوو بهلام به هۆی بهرکه وتنیان و کهمی له چارهسهر کردندا رۆژ به رۆژ ژماره ی شههیدان زیاتر دهبن، تانیستا مووچه بو ۲۵۶ بهرکه وتووی کیمیایی براره تهوه، و نزیکه ی ۳۲۰ کهسی تر بهرکه وتووی چهکی کیمیایی. (له کاتی بۆمبارانه که دا و سالی ۱۹۸۷ نزیکه ی ۱۰۹ کهس شههید بوون، زیاتر له ۲۸۱ بهرکه وتووی ناشکرا هه بوو دواتر ورده ورده کاریگه ری چهکی کیمیایی دهرکه وت قوربانیه کان زیاتر بوون) بهرکه وتوانی ئه م تاوانه رویان له ههولێرو شه قلاوه و رانیه و شارهکانی تر کرد بۆ چارهسهر بهلام پزیم زۆربه ی هه ره زۆری دهسگیر کردو زینده به چائی کردن به تایبه تی ئه وانیه ی چوون بۆ نه خوشخانهکانی ههولێر، پیاوه کانیان له ژنه کان جیا کردوه و له سه ر بازگه ی رشکین پاش دهیان رۆژ ده سه به سه رکردن ژنه کانیان ئازاد کردو پیاوه کان زینده به چال کران له دوای راپه رین ته رمی زیاتر له ۶۶ کهسیان له و سه ر بازگه یه هینایه وه، ههروه ها ۱۵۰ خانوو دروست کراوه بۆ که سوکاری قوربانیانی چهکی کیمیایی باليسان و شیخ وهسان.

۲- له رۆژی ۱۷ - ۴ - ۱۹۸۷ پاریزگای سلیمانی گوندهکانی (قزلهر، بیرکی، سنگر، مینولاکه) کیمیا باران کرا، جه ندین کهس بهرکه وتن، به هۆی ئه وه ی بۆمبارانه که له سه ر وهندی داستانی پزگاریدا بوو، زۆربه ی شووین و گوندهکان و بهرکهکانی جهنگ بۆردومان دهکرا، خه ئک خویان هه شار دابوو و له ئاماده باشی دابوون بۆیه ژماره ی قوربانیان که مه.

۳- له رۆژی ۱۸ - ۴ - ۱۹۸۷ پاریزگای سلیمانی گوندهکانی (قه یوان، کۆرهنگ، خه جه له رزوک، قه واول، قو له جاخ چۆخماخ، کۆله ردی) به چهکی کیمیایی بۆردومانکرا ۵۰ هاولاتی بهرکه وتوه.

۴- له رۆژی ۱۹ - ۴ - ۱۹۸۷ دا پاریزگای سلیمانی گوندهکانی (ماوه ت قه یوان، پیره مه گرون) به چهکی کیمیایی بۆردومان

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

کران، دهیان کەس بەر چهکی کیمیایی کەوتن.

۵.۶. له رۆژی ۲۰ - ۴ - ۱۹۸۷ دا هه‌مان ناوچه‌کانی رۆژانی پیتشوو بۆمباران کران و دهیان کەس بەرکەوتن

۶- له رۆژی ۲۱ - ۴ - ۱۹۸۷ دا پارێزگای سلێمانی / ناحیه‌ی قه‌رداخ و گونده‌کانی ده‌وروو بەری به چهکی کیمیایی بۆردومان کران، له رۆژی ۱۹ - ۴ - ۱۹۸۷ دا هیزی پیتشمه‌رگه‌ی کوردستان (ینکا، حشع، پدک، حسک) به هاوکاری هیزی پشتگیری ناوچه‌که له هیرشیکدا ده‌ستیان گرت به‌سەر ته‌واوی ناحیه‌ی قه‌رده‌خدا، هه‌موو سه‌ریازگه‌و فه‌رمانگه‌کانی حکومه‌ت کەوتنه‌ بنده‌ست پیتشمه‌رگه‌، بۆ تۆله‌ی نهم شکسته‌ رژێم به چهکی کیمیایی، ناحیه‌که‌و ده‌ورووبه‌ری بۆمباران کرد، به‌لام به‌هۆی وریایی و ناماده‌ باشی هیزی پیتشمه‌رگه‌ کاریگه‌ری نه‌بوو ته‌نها چهند پیتشمه‌رگه‌یه‌ک به‌سوکی به‌رکەوتن، ئیتر له‌و کاته‌ به‌دواوه‌ ناوه‌ندی ناحیه‌ی قه‌رده‌خ نازاد کرا.

۷- له رۆژی ۲۱ - ۴ - ۱۹۸۷ پارێزگای هه‌ولێر/ دۆلی بالیسان کیمیا باران کرا.

۸- له رۆژی ۱ - ۵ - ۱۹۸۷ پارێزگای ده‌وک گوندی (زیوه) بۆردومانی کیمیایی کرا چهندین پیتشمه‌رگه‌ شه‌هید بوون.

۱۰- له رۆژی ۲۲ - ۵ - ۱۹۸۷ پارێزگای هه‌ولێر گونده‌کانی (مه‌له‌کان، گۆره‌ شیر، کهندۆل، بلی، بردون) کیمیاباران کران.

۱۱- له رۆژی ۲۲ - ۵ - ۱۹۸۷ پارێزگای که‌رکوک گونده‌کانی (تۆمار، گورگان، قه‌مه‌ر) کیمیاباران کران.

۱۲- له رۆژی ۲۷ - ۵ - ۱۹۸۷ پارێزگای هه‌ولێر گونده‌کانی (مه‌له‌کان، بله‌ی خواروو، بله‌ی سه‌روو، تارینا، کهندۆک، گۆره‌ شیر، نازهنین، دۆلی سماقۆلی) کیمیاباران کران له‌ئه‌نجامدا هه‌شت ۸ شه‌هیدو ۲۳ به‌رکەوتوو، به‌پێی هه‌واڵه‌کان فرۆکه‌ جه‌نگیه‌کان بیست ۲۰ هیرشیی کیمیایان نه‌نجام داوه‌ له‌و رۆژه‌دا.

۱۳- له رۆژی ۵ - ۶ - ۱۹۸۷ پارێزگای ده‌وک گونده‌کانی قه‌زای نامیدی بۆمباران کران یه‌ک شه‌هیدو سه‌د به‌رکەوتوو.

۱۴- له رۆژی ۲۷ - ۶ - ۱۹۸۷ له پارێزگای سلێمانی گوندی (زێوی) بناری شاخی پیره‌مه‌گرون کیمیاباران کراوه‌، ۳۵ کەس به‌رکەوتن.

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

۱۵- له رۆژی ۲۸ - ۶ - ۱۹۸۷ رۆژههلاتی کوردستان شاری سهردهشت بۆردومانی کیمیایی کرا، زیاتر له ۱۳۰ کەسی مهدهنی شههید و ۸۰۲۵ بریندار کهوتن، فرۆکهکان بۆمهکانیان له قهرباخ ترین شوینی شارد، له و کاتهدا سهردهشت وهک بهرهبهکی دواوهی جهنگی لیها تبوو له شهری عیراق - ئێراندا.

۱۶- له رۆژی ۳ - ۹ - ۱۹۸۷ پارێزگای سلیمانی گوندهکانی (بهرگه ئو، یاخسه مههه) به چهکی کیمیایی بۆردومان کران له نه نجامدا ۴ پيشمه رگه شههید و چه ندين کەس بهرکه و تن.

۱۷- له رۆژی ۱۴ - ۹ - ۱۹۸۷ پارێزگای سلیمانی ناوچهی (میرگه پان) بۆمبارانی کیمیایی کرا چه ندين کەس بهرکه و تن.

۱۸- له رۆژی ۲۵ - ۲ - ۱۹۸۸ پارێزگای سلیمانی گوندهکانی (سه رگه ئو، یاخسه مههه، هه له دن، گو یزیله) بۆردومانی کیمیایی کران، چه ندين کەس بهرکه و تن.

۱۹- له رۆژی ۲۶ - ۲ - ۱۹۸۸ پارێزگای سلیمانی، هه مان ناوچه و گوندی رۆژی پيشو (سه رگه ئو، یاخسه مههه، هه له دن، گو یزیله) بۆردومان کران ۸ شههید و ۲۰۱ کەس بهرکه و تن.

۲۰- له رۆژی ۲۷ - ۲ - ۱۹۸۸ پارێزگای سلیمانی گوندهکانی (ته کیه، به له کجار، به له خه، گومه ته) له ناوچهی قهرداخ کیمیاباران کرا به ژههری خهردهل، له لایه ن فرۆکه جهنگیه کانی رژی مه وه که ژماره یان نزیکه ی ۶ فرۆکه ده بوو، ده یان پيشمه رگه بریندار بوون که مه زنده ده کرا به ۴۰ کەس، به هۆی کاربگه ری برینه که یانه وه ۲ کەسیان شههید بوون که چه کداری نه نجومه نی بالای ئیسلامی بوون به ره گه ز عه رب، نیشانه کانی بریندار بوون بریتی بوو له سوتانه وه ی چاو قورگ لوت و ئاو هاتنه خواره وه پژمین و کۆکه، کزبونی بینایی و کو یز بون، سوتانه وه ی پیستی شوینه هه ستیاره کانی له ش، (خۆم شههید حائی ئه و بۆمبارانه بووم له وی پيشمه رگه بووم)

بۆمبارانی نه مجاره تایبهت بوو به باره گا کانی مه له ندی یه ک (ینک) له گوندهکانی ته کیه و به له کجار که هه موو برینداره کان له وی بوون.

۲۱- له رۆژی ۹ - ۳ - ۱۹۸۸ پارێزگای سه نه. مه ریوان گوندی قه لاجی (رۆژی ۱۹ اسفندی ۱۳۶۶ بۆمباران کرا)، به گازی خهردهل، ۳ شههید و زیاتر له ۳۰ بهرکه و توو. (زریوار خه رب).

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

۲۲- له رۆژی ۱۶ - ۳ - ۱۹۸۸ پارێزگای هه‌له‌بجه، ناوه‌ندی قه‌زای هه‌له‌بجه و شاره‌دێ و گونده‌کانی ده‌ورو به‌ری به‌چه‌کی کیمیایی بۆمباران کران (۵۰۰۰ هه‌زار شه‌هید) و ده‌یان هه‌زار که‌س بریندار و ئاواره‌ی وه‌لاتی ئێران بوون. له‌ئه‌نجامی هێرشێکی به‌ر بلاوی سوپای پاسدارن ی ئێران و به‌هاوکاری پێشمه‌رگه‌کانی به‌ره‌ی کوردستانی بۆ سه‌ر قه‌زای هه‌له‌بجه‌ی ئه‌وکاته، له‌چه‌ندین قۆله‌وه له رۆژانی ۱۴ - ۳ - ۱۹۸۸ به‌دواوه، پاش داگیر کردنی ناوچه‌که به‌ته‌واوی و پزێم ده‌ستی کرد به‌ بۆردومانی ناوشاری هه‌له‌بجه سه‌ره‌تا به‌ بۆمی ئاسایی کاتریمیری ۱۱.۲۰ ده‌ستی پێ کرد، تاخه‌ ئک به‌ زۆرتین ژماره‌ خۆی شه‌شار بدات و کۆ ببنه‌وه، له ژێر زه‌مینو شه‌شارگه‌کاندا. ئینجا ده‌ستی کرد به‌ بۆمبارانی کیمیایی له‌ رینگای فرۆکه‌وه، مه‌زنده ئه‌کرئ هه‌موو جوهره‌ گازه‌کانی به‌کار هێنابی وه‌ک تافیگه‌یه‌ک (خه‌رده‌ل، فۆسجین، سارین، تابون، سیانید، قی ئیکس)، بۆمباران به‌رده‌وام بوو تا خه‌ ئک له‌شار هه‌له‌هات و ئینجا له‌وێش له‌ رینگادا به‌رده‌وام بۆمباران ده‌کران، به‌مه‌به‌ستی به‌ته‌واوی له‌ ناو بره‌نیان، رینگاکانی ده‌رچونی له‌شار هه‌مویی بۆردومان ده‌کران.

۲۳- له رۆژی ۱۷ - ۳ - ۱۹۸۸ پارێزگای کرمان / هه‌ورامان شاره‌دێ (نۆدشه) که‌وته به‌ره‌ی کیمیایی، (۱۰۴) شه‌هیدو زیاتر له ۷۰۰ که‌س به‌رکه‌وتوو، هه‌روه‌ها له رۆژی ۲۴ - ۳ - ۱۹۸۸ دا جاریکی تر، و له ۲ - ۴ - ۱۹۸۸ بۆجاری سیه‌م بۆردومان کرا، شانیدی نه‌ته‌وه یه‌گرتوه‌کان بۆمه‌به‌ستی لیکۆئینه‌وه سه‌ردانی ئه‌م شه‌ره‌ یان کردو سه‌لماندیان که‌ چه‌کی کیمیایی له‌جۆری خه‌رده‌ل له‌و شه‌ره‌ دراوه.

۲۴- له رۆژی ۱۷ - ۳ - ۱۹۸۸ رۆژانی دواتریش / پارێزگای سه‌نه / مه‌ریوان، گونده‌کانی (ده‌ره‌ناخی، زه‌که‌ریا، رینگای نیوان مه‌ری دزلی و بیه‌که‌ره) که‌ رینگای هاتوچۆی خه‌ ئکی ئاواره‌ی هه‌له‌بجه و هه‌ورامان و ناوچه‌کانی تر بوو، پزێم جاریکی تر له‌ رینگاوه بۆردومانی کردن، چه‌ندین که‌س به‌رکه‌وتن و که‌سیک شه‌هید بوو به‌ناوی (زۆراب نازیز گوئپی)،

۲۵- له رۆژی ۲۲ - ۳ - ۱۹۸۸ پارێزگای سه‌یمانی ناوچه‌ی قه‌رده‌خ گوندی (سیوسینان)، ئیواره له‌گه‌ ئ بانگی مه‌غریب کاتی پشودان و نان خواردن ی خه‌ ئکی گونده‌که، له‌ گه‌ ئ تاریک بونی هه‌وا پزێم له‌ نزیک ده‌ربه‌ندیخانه‌وه له‌ گوندی کانی ساره‌وه به‌ راجیمه‌ی چل چل و به‌چه‌کی کیمیایی جۆری ده‌مار (سارین و تابون) بۆردومانی ناو دێ ی سیوسینانی کرد، ده‌س به‌جێ ۶۸ که‌سی سه‌ئیل له‌ ژنو منال و پیر شه‌هید بوون، یه‌ک که‌سیان پێشمه‌رگه‌ بو، دواتر ژماره‌ی شه‌هیده‌کان بوه به‌ ۷۱ به‌هۆی گیان له‌ده‌ستدانی برینداره‌کانه‌وه، سه‌دان که‌سی به‌رکه‌وتن و زیاتر له‌ ۷۰ که‌سیان به‌هۆی تراکتۆره‌وه له‌لایه‌ن تیمی فریاکه‌وتنی نه‌خۆشخانه‌وه گه‌یه‌نران و چاره‌سه‌ریان بۆ کرا، به‌هۆی هه‌وئ و کۆششی دکتۆرو یارمه‌تی ده‌ری دکتۆر و پێشمه‌رگه‌کانی نه‌خۆشخانه‌ی مه‌ ئه‌ندی یه‌ک (ینک) توانرا گیانی هه‌موو به‌رکه‌وتوه‌کان رزگار بکری، پاش که‌مه‌تر له‌ نیو کاتریمیر و گه‌یشتنی دوو بریندار له‌ گونده‌ی به‌ردێ و خوار گوندی سیوسینان بۆمان پشت راسکرایه‌وه که‌ گوندی سیوسینان به‌ چه‌کی کیمیایی بۆردومان کراوه، یه‌که‌سه‌ر تیمی پزیشکی له‌ خه‌سته‌خانه‌وه ده‌سه‌جێ رۆشتن بۆ گونده‌که که‌ نزیکه‌ی ۳۰

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

دهقیقه به پێی رۆشتن دور بولیمان، توانرا بریندارهکان بهیترینه خهسته خانه و چاره سهریان بۆ بکری له ماوهی ۲ - ۳ رۆژ.. له ئیستادا مه زارگهی شه هیدانی کیمیاباران له و گونده ۶۸ کیل و روفاته، ۲۴ خانوش بۆ که سوکاری قوربانیان له و تاوانه دروست کراوه. (خۆم وهک شایهت حائی زیندوی تاوانه کهم له خهسته خانهی مه له بند دکتۆر بووم)

۲۶- له رۆژی ۲۳ - ۳ - ۱۹۸۸ پاریزگای سلیمانی گوندهکانی (دوکان، دوکه رۆ، ویان جافه ران) به شه و بۆمبارانی کیمیایی کرا به لام کهس شه هید نه بوه و دهیان کهس بهرکه وت، به هۆی ژهراوی بونی ههواي ناوچه که. گوند نشینان که وتبونه خۆیان و هۆشیار بوبونه وه، بۆیه گوندهکانیان جی هیشتبوو له شاخ و نه شکه وتهکان ده مانه وه تا بهر چهکی کیمیایی نه که ون.

۲۷- له هه مان رۆژدا ۲۳ - ۳ - ۱۹۸۸ پاریزگای سلیمانی گوندی (شاناخسی) له ناوچهی شار باژیر به چهکی کیمیایی بۆردومان کرا ۲۲ پیشمه رگه شه هید بوون و زیاتر له ۷۲۰ کهسی مه دهنی و پیشمه رگه بهرکه وتن. له و کاته دا گوندی شاناخسی یه کییک بوه له گونده ناوه دانه کان و پر له خه لک و پیشمه رگه و نزیک سه ر سنور بوو بۆیه رژییم به چهکی کیمیایی و به فرۆکه بۆمبارانی کرد، به پێی به دوادا چونه کانم له م گونده رۆژانی ۲۱ و ۲۲، ۲۳ - ۳ - ۱۹۸۸ بۆردومانی کیمیایی کراوه. (کاروانی جیهاز یه کییک له پیشمه رگه بریندارهکان ی له و گونده بوو، ههروه ها شایهت حائی دادگای بالای تاوانه کان بوو، که له رۆژی ۲۶ - ۱۱ - ۲۰۱۵ گیانی به خشی له نه خوشخانهی خرونگن له هۆلاند)

۲۸- له رۆژی ۲۴ - ۳ - ۱۹۸۸ پاریزگای سلیمانی گوندی (به له کجار) ناوچهی قه ره داخ، که باره گسا سه ره کهیهکانی مه له بند ی لئ بوو له کات ژمییری نۆی شه و به تاریکی، چهکی کیمیایی جۆری گازی ده مار بۆردومان کرد، که گازیکی بی بۆن و بی رهنکه، ناودی و دهروه بهری باره گاکانی پیشمه رگه، له نه جامدا ته نها یه ک پیشمه رگه به ناوی هۆشیاری جیهاز شه هید بوو، جه ندين پیشمه رگه ش بهر ژه هری کیمیایی که وتن.

۲۹- له رۆژی ۳ - ۵ - ۱۹۸۸ پاریزگای سلیمانی گوندهکانی (گۆپته په، عه سکه ر، چه می ریزان، شونکه، ماهیله، سه دی، چنار، شیخان، گله شیر، حاجی ژیره به ره، کوچیلاخ، زرز، کلێسه) بۆمبارانی کیمیایی کران،

رۆژی دواتریش ۴ - ۵ - ۱۹۸۸ رژییم هیرشی کرد گوندهکانی هه موو ته ختی زهوی کرد. له نه جامدا سه ره تا زیاتر له ۲۰۰ کهس به هۆی ژه ره وه گیانیان سپارد، سه دانی تریش بهرکه وتن، تا کو ئیستا ژماره ی شه هیدهکانیان که به هۆی برینداری چهکی کیمیایی وه گیانیان سپارد وه گه یشتوته ۵۶۰ شه هید. له گۆپته په مه زاریکی شه هیدانی هه یه که روفاتی ۱۰۵ شه هیدی تیدایه، سه رباری نه وهی که زیاتر له ۳۰۵ له نه فالکراویان هه یه.

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

۳۰- له رۆژی ۱۵ - ۵ - ۱۹۸۸ پارێزگای ههولێر ئهم گوندانه به چهکی کیمیایی بۆردومان کران (دهس پێکی قوئاخێ چوارهمی نه نفال بوو) (کاموسهک، سپینداره، عه لیاوه، بهرکهکه، که وهکیان، چه ریر، سماقولی، مه لوک)، ئهم هێرشه بۆته هۆی بهرکهوتنی سه دان کهس.

۳۱- له رۆژی ۱۵ - ۵ - ۱۹۸۸ به دواوه ۱۸ - ۵ - پارێزگای سلێمانی / رانییه گوندهکانی (وهزی، گولان) بۆردومانی کیمیایی کران، پێچهوانه ی شوینهکانی تر ئهم دوو گونده له ژێر دهسهلاتی رژیهدا بون، له گوندی وهزی زیاتر له ۳۵ بریندار گهینراوه ته نه خوشخانه ی مه لبهندی ۳ له خهتی بۆچاره سه ر به لام ژنیک گیان له دهس ئه دا پاش گه یشتنی به نه خوشخانه، ههروهها ژماره ی شه هیدانی کیمیاباران ی ئهم گونده ۳۶ که سه که تۆمار کران له گوندی گولان (۱۸) پێشمه رگی کۆمه له ی زه حمه ت کیشان رۆژهه لات ی کوردستان شه هید که وتن به هۆی بۆردومانی کیمیایی، له کاتی که دا ئهم گونده له ژێر دهستی پێشمه رکه دا نه بوو، برینداره کانیان سهردانی نه خوشخانه ی حکومه تیان نه کرد له ترسی نه نفالکردنیان و که شف بونی به کار هینانی چهکی کیمیایی.

۳۲- له رۆژی ۲۰ - ۷ - ۱۹۸۸ پارێزگای ههولێر بۆردومانی کیمیایی گوندهکانی (سه رو چاوه، سماقولی، گه ناو، شارستینه، خه تی، ده راش، باليسان، نازهنین، گه ره وان) به هۆی هێرشی به ردوام و بۆمبارانی کیمیاییه وه له م کاته دا زۆربه ی گوندهکانی ناوچه که چۆل کرابوو، ئه وه ی مابویه وه له چیا و په نا گاکاندا خویان چه شار دابوو، به ته نها هێزی پێشمه رگه له ناوچه که دا مابوو ئه وانیش له شه ردا بوون به هۆی شالای ئه نفال ی (۵ . ۶. ۷). ۷ شه هیدو چه ندين بهرکهوتوو.

۳۳- له رۆژی ۲۲ - ۷ - ۱۹۸۸ پارێزگای کرمانشاه، ناوچه ی (دالاهۆ گوندی زه رده) بۆمبارانی کیمیایی کرا، له ئه نه جمادا زیاتر له ۳۰۰ کهس شه هید بوون، نزیکه ی هه زار که سیش بهرکهوتن، دانیشتیوان ی گونده که ئه وکات ۱۷۰۰ کهس بوو، تانیستاش ئه و گونده به کاریگه ری ئه و چه که وه ده نالینن و چه ندين حاله تی شێر په نه چه سه ری هه ئداوه

۳۴- له رۆژی ۳۱ - ۷ - ۱۹۸۸ پارێزگای ههولێر گوندهکانی (سماقولی، باليسان، هیران، گه ره وان) بۆردومانی کیمیایی کرا، له ئه نه جمادا ۵ شه هیدو چه ندين کهس بهرکهوتن. (۷/۳۰)

۳۵- له رۆژی ۲ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای ههولێر گوندهکانی (ناری، سیرو، زه روا، هه دن، که کله، خێرزوکا، خه روان، بلی) به چهکی کیمیایی بۆردومان کراوه و ۶ پێشمه رگه شه هید و ۱۱۷ کهس بهرکهوتن، هه ئبه ت ئهم بۆردومانانه له رۆژهکانی پێشوتر و داوتر بهردهوامی هه بوه له سه ر ناوچه که به تاییه ت له و کاته دا، شه ریکی قورس له ئارادا بو له ناوچه ی سی سنور که به شه ری (خا کورک) ناوبانگه.

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

۳۶- له رۆژی ۲۴ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک چيای گاره و گوندى (زێوهشکان) بۆمبارانی کیمیایی کرا ۱۰ پيشمه‌رگه شه هید بوون.

۳۷- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک دهسپینگی قوناخى ههشتهم و کۆتایی نه‌نقال له ناوچه‌که‌دا بۆمبارانی کیمیایی بۆ سه‌ر ناوچه‌ی ئامیدی و به‌رواری بالا، گونده‌کانی (وه‌رمیلی، باپیری، گه‌ره‌گوه، هیسى، ئیکمالا، ئاسه‌ی، بازى، میسکا، توشمبیک، میرگا چیا، کانی به‌لاق، برجینی، تویکا) له‌نه‌نجامدا ۵ شه‌هیدو ۷۵ به‌رکه‌وتن. هه‌ر له‌م رۆژهدا چه‌ندین په‌لاماری تری کیمیایی نه‌نجام دراون له ناوچه جیاجیاکانی کوردستان.

۳۸- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک / ئامیدی، سه‌ری گاره گونده‌کانی (ئیکمالا، کیری، به‌ئیتی، باوه‌کا، به‌رکه‌فری، گرکا، کۆقلینک، ردینیا، سارکی، زێوکا، شیرانه، بلیجانی، بانى) کیمیا باران کرا له‌نه‌نجامدا ۲ شه‌هیدو ۴۰ به‌رکه‌وتن. هه‌ر له‌م شالاه‌دا زیایر له ۴۶ گوندى ده‌قه‌ری ئامیدی ته‌ختی زه‌وی کران.

۳۹- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک، ئامیدی به‌رواری ژیری (خوارو) گونده‌کانی (سپینداری، سواری)

۴۰- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک، ئامیدی گونده‌کانی (کانیا، باسکا، ئافۆکی، بیمناش) بۆردومانی کیمیایی کرا و چه‌ندین که‌س به‌رکه‌وتن.

۴۱- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک، ئاکری گونده‌کانی (پریسه، جزگیرا، چه‌مچالی، چه‌مشرتی، چه‌م په‌به‌تکی، میروکی، بلمباس) بۆردومان کران و چه‌ندین که‌س به‌رکه‌وتن.

۴۲- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک، زاخو گونده‌کانی (تویکا، بلیجان، زه‌ه‌وا) بۆردومان کران، له‌نه‌نجامدا ۱۴ شه‌هیدو ۱۵ به‌رکه‌وتن.

۴۳- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای دهۆک بۆردومانی کیمیایی کرا له گونده‌کانی (برجینی، درگه‌لا شیخا، زیناڤا، دبانتکی) چه‌ندین به‌رکه‌وتوو.

۴۴- له رۆژی ۲۵ - ۸ - ۱۹۸۸ پارێزگای هه‌ولێر ناوچه‌ی (به‌رۆژ، بارزان، مزوری بالا) بۆردومانی کیمیایی کران به‌لام له‌به‌ر سه‌ختی ناوچه‌که‌و ژماره‌ی قوربانیان نه‌زانوه.

پانۆرامای به کارهێنانی چهکی کیمیایی له کوردستان

٤٥- له رۆژی ٢٥ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای ههولێر، شه قلاوه گوندهکانی (هیران و نازه نین) بۆردومانی کیمیایی کراون به لام زیان نه زانراوه، له کوێتا رۆژهکانی نه نفال بوه له و ناوچهیه.

٤٦- له رۆژی ٢٥ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای ههولێر، رواندوز، گوندهکانی (خه تی، وه رتی) بۆ دوا جار بۆمبارانی کیمیایی کراون، قوربانیهکان نه زانراون.

٤٧- له رۆژی ٢٦ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای دهۆک، ئامیدی گوندهکانی (سه ری ئامیدی، سپیر، سینیا، نیروه، خه ره گول کوجرزکا، خراب، زێوه، بهرچی، کانی، دیری، ده رگه نی، سیری، سکیری، سه رکه لی، فیرستهک، چیا ره شک) بۆردومانی کیمیایی کراون، قوربانیهکان نه زانراوه.

٤٨- له رۆژی ٢٧ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای ههولێر، مزوری بالا ناوچهی (زێ ی پوشین) بۆردومانی کیمیایی کراوه ژماره یک شه هیدو بهرکه وته هه بوه.

٤٩- له رۆژی ٢٨ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای دهۆک، له نیروه وه و ریکان گوندهکانی (شیشی، هیتوت، کانی پینک، باشی، سه رنی، گاره، گه رو، باوانکی، زێوه، گه لی کوتکی) بۆردومانی کیمیایی کراون، ژماره ی قوربانیان نه زانراوه.

٥٠- له رۆژی ٢٩ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای دهۆک ناوچهی بهرواری بالا گوندی (بازی و گه لی بازی) بۆردومانی کیمیایی کراون و ٢٩٨٠ کهس شه هید بوون و سه دان بهرکه وته. ناکوکی له سه ر ژماره ی شه هیدهکان هیه، پێ ده چی نه م ژماره یه (بێ سه روشوین و نه نفال کرابن)

٥١- له رۆژی ٢٩ - ٨ - ١٩٨٨ پارێزگای دهۆک گوندی (بانکی) کیمیاباران کراوه زیاتر له ١٠٠٠ شه هید و سه دان بهرکه وتوو هه بوه.

له سهروه ختی شالوی نه نفالدا رژی هه موو گوندهکان و ناوچهکانی بادینان و کوردستان به بۆمی کیمیایی بۆردومان کردوه نه مان توانیوه ناوی هه موو گوندهکان بهینین. به پێ به لگه نامهکانی سوپا له نه نجامی بۆردومانی کیمیایی و هیرشی بهر فراوانی سوپا له قوناخی هه شته می نه نفال، زیاتر له ١٦٠٠٠٠ کهس له سنور په رینه وه و چونه ناو خاکی باکووری کوردستان و له ولاتی تورکیا بونه په نا بهر و ٦٦٤ گوند وێران کراون و زیاتر له ١٧٠٠ کهس بێ سه روشوین کراون.

تییینی:

وشهی بهرکهوتوو م به کار هیناوه له جیاتی برینداری چهکی کیمیایی. ههروهها بههوی نهشارهزایم له ناوی گوندهکانی بادینان، نهگهر هه ئهیهک ههبن داواى ئی بوردن دهکهم، بههیوام بهههولئ دئسۆزانهی ئیوهی خوینهر راست بکرینهوه.

سه رچاوه:

- گوڤاری پیشهنگ ژماره (١٦) کانونی دوهمی سالی ١٩٨٩ ده رچوه. وهک بناغه و بیروکهی نویسه کهم سووم ئی وه رگرتوه.
- له تویشوی پزشکیکی پیشمه رگه وه (د. فایق گوپی)
- مائپه ری زریوار خیر، کوردیا.
- کۆمه لئ وتارو یاده وه ری له ئینته رنیته وه وه رم گرتوون که بو یاده کان ئاماده کراوان له لایهن ده رگا فه رمیه کانی حکومه ته وه.
- پانۆرامای تاوانه کانی سه دام (عه داله ت عومه ر).
- شایه ت حاله کانی دادگای بالای تاوانه کان له به خدا، دۆسیه ی ئه نفال (ته ها سلیمان).
- یاده وه رییه کانی خۆم.
- مائپه ری مه ئبه ندی ریکه ستنی پیشمه رگه (ئه مرۆ له میژوودا).
- ریکار مزوری.

سه رچاوه: مائپه ری پینوسه کان - ریکه وتی: ای مارچی ٢٠١٦

کۆکردنه وه و ناماده کردنی: ره همان نه قشی

ره شه مه ی ٢٧٢٢ ی کوردی = مارچی ٢٠٢٤ ی زایینی